

Malkaralı Nev'i'nin Edebî Bir Mektubu: *Risâle-i Şikâyet-i Rûzigâr*

A Literary Letter Of Nev'î From Malkara:Risâle-i Şikâyet-i Rûzigâr

Mehmet Akif YALÇINKAYA*

*Dr. Öğr. Gör., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

e-mail: myalcinkaya10@gmail.com

Araştırma Makalesi / Research Article

DOI: <https://doi.org/10.34083/akaded.592286>

Sorumlu Yazar / Corresponding Author

Mehmet Akif Yalçinkaya, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tekirdağ / Turkey

ORCID : 0000-0002-7487-5390

Geliş Tarihi / Received : 15.07.2019

Kabul Tarihi / Accepted : 20.08.2019

Atf / Citation

YALÇINKAYA, Mehmet Akif (2019). Malkaralı Nev'i'nin Edebî Bir Mektubu: *Risâle-i Şikâyet-i Rûzigâr*. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 3 (2), 320-333. DOI: 10.34083/akaded.592286

Öz

Mektup, en eski devirlerden itibaren insanlar arasında kullanılan en temel haberleşme araçlarından biri olmuştur. Klasik Türk edebiyatında mektup türü münşeat başlığı altında ele alınmıştır. Münşeatlarda yer alan mektuplar genellikle tehniyetnâme, şefâatnâme, tahiyetnâme, taziyetnâme, talepnâme vb. başlıklar altında konularına göre tasnif edilmiş, bu türler hakkında bilgi verildikten sonra konuya uygun mektup örnekleri sunulmuştur. Mektup örneklerine ekseriyetle münşeatlar içinde rastlanmakla birlikte zaman zaman divan, külliyat vd. muhtelif eserlerde de mektuplara yer verilebilmektedir. Makalemize konu olan eser 16. yüzyıl şairlerinden Malkaralı Nev'i'nin tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya nr. 2893'te kayıtlı Fezâilü'l-vüzerâ ve hasâilü'l-ümera adlı eserin sonunda 8b-10a varakları arasında yer alan *Risâle-i Şikâyet-i Rûzigâr* başlıklı talepnâmesidir. Nev'i, öncelikle zamaneden ve içinde bulunduğu durumdan şikayetlerini arz etmiş ardından mektubun muhatabı Cigalazâde Yusuf Sinan Paşa'ya talebini beyan etmiştir. Sanatlı bir dilin hakim olduğu mektupta hikaye, ayet, hadis ve şiirler yer alır. Bu makalede önce Nev'i'nin hayatı ve eserleri hakkında kısaca bilgi verilmiş, *Risâle-i Şikâyet-i Rûzigâr* adlı mektubu dil, üslup ve muhteva yönünden incelendikten sonra mektubun transkripsiyonlu metni ile orijinal metni sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk edebiyatı, Malkaralı Nev'i, Nesir, Mektup, Talepnâme.

Abstract

The letter has been one of the basic communication tools used between people since the ancient times. The genre of letter in Turkish literature has been treated under the head of munsheat. Letters in munsheats are often classified under such heads as tehniyetnâme, şefâatnâme, tahiyatnâme, taziyetnâme, and talepnâme according to their subjects, and the related examples of letters are presented after information about these types are given. Although examples of letters are generally gathered in munsheats, they are found in various works such as divan and complete works. The work which is the focus of the article is the talepnâme which was written by Nevi from Malkara, one of the 16th century poets. A single copy is titled as *Risâle-i Şikâyet-i Rûzigâr*, which is between folios 8b and 10a at the end of *Fezâilü'l-vüzerâ ve hasâilü'l-ümera* recorded nr. 2893 in Ayasofya Süleymaniye Library. In the letter which consists of parts of ibtida, tahallüs, talep and dua, Nevi expresses his complaint about his contemporary age and his situation. He states that he is not in his desired position although he gets older, but he does not lose his hope. In the part of talep which is the main part in the letter, he addresses Cigalazade Yusuf Sinan and wants his problem of dismissal to be solved by being given a higher rank. After the part of talep, he finishes his letter by blessing his addressee. The letter in which an artistic language is dominant includes stories, verses, hadiths and poems. This article will firstly give brief information about Nevi's life and works and present the transcription and the original text of the letter after his letter titled *Risâle-i Şikâyet-i Rûzigâr* is examined in language, style and content.

Keywords: Classical Turkish literature, Nev'i from Malkara, Prose, Letter, Letter of request

Giriş

Arapçada “yazmak, kaleme almak, yazıya dökmek, telif etmek” manalarına gelen ke-te-be fiilinin ism-i meful şekli olan *mektûb* “yazılı, kayıtlı, yazılı şey, mesaj, not, mektup” (Mutçalı 1995: 749-750) manalarına gelmekte olup terim olarak “birbirinden uzakta bulunan kişi ve kurumlar arasında özel veya resmi haberleşmeyi sağlayan yazı türü” olarak tanımlanır (Korkmaz 1990: 213). Mektup yazmaktan maksat “bir haber almak veya vermek, bir meseleyi tartışmak, bir yardımda bulunduğunu bildirmek veya yardım istemek, sevincimizi veya üzüntümüzü bildirmek, bir işi sonuçlandırma isteğidir” (Par 1970: 182). En eski mektup örneklerini milattan önce II. bin yılının başlarında Kayseri yakınlarındaki Kültepe ile Mezopotamya’daki Asur şehri arasında karşılıklı gönderilen, çivi yazısıyla kilden tabletlere yazılmış ve yine kilden zarflar içine konularak metni ve zarfı mühürlenmiş mektuplar oluşturmaktadır (Bozkurt 2004: 13). İslam edebiyatları içinde mektubun ilk örneğine rastladığımız Arap edebiyatında mektup karşılığında yaygın olarak “risâle” kelimesi kullanılmıştır (Durmuş 2004: 14). Mektup inşa etme/yazma için *teressül* kelimesi tercih edilmiştir. *Teressülün* temelini Hz. Peygamber (sas)’in yabancı ülke hükümdarlarına, emirlerine, ordu komutanlarına gönderdiği mektuplar oluşturmaktadır. Ömer b. El-Hattâb’ın döneminde *teressül* kurumsallaşmış, Emevîler döneminde ise esas manada edebî bir tür haline gelerek büyük bir aşama kaydetmiştir (el-Fahûrî 1985: 403-404). Fars edebiyatında da XII. ve XIII. yüzyıllarda mektup türünün şekillenmesinde Arap edebiyatındaki mektuplar örnek alınmıştır (Kurtuluş 2004: 16). Türk edebiyatında mektup türü münşeât başlığı altında ele alınmıştır. “Düz yazı, nesir” manasındaki *inşâ* kelimesinden türemiş olan *münşeât*, münşilerin çoğu sanatkârane bir üslupla yazdıkları resmi yazılar ve mektupların yanında şair ve edebiyatçıların kaleme aldığı her çeşit sanatlı düz yazıya ve bu yazıların toplandığı eserlere verilen ad olmuştur (Uzun 2006: 18). Türk edebiyatında XV. yüzyıldan itibaren münşeât yazma geleneğinin başladığını görmekteyiz. Yazışma kurallarını belirleyen bugünkü manada bir kompozisyon kitabı olarak tanımlayabileceğimiz münşeâtın ilk örneklerinden biri Ahmed-i Dâî’nin *Teressül* adlı eseridir (İsen 2004: 213). Şeyh Mahmud b. Edhem’in *Gülşen-i İnşâ* sı ve Mesîhî’nin *Gül-i Sad-Berg*’i bu yüzyılın dikkate değer münşeât türü eserleridir. (Derdiyok 1994: 6). XVI. yüzyılda ise Feridun Bey’in kaleme aldığı *Münşeâtü’s-Selâtin* adlı eseri bu türün en güzel örnekleri arasında yerini almıştır (İsen 2004: 341). XVII. yüzyılda Veysî, Nergisî, Okçuzâde Mehmet Şâhi, Ganîzâde Nâdirî *Münşeât* adıyla, Sarı Abdullah *Düstûrü’l-İnşâ* adındaki eseriyle bu geleneği devam ettirir (Açıkgöz 2004: 419). XVIII. yüzyılda Kâni, Osmanzâde Tâib, Çelebizâde Asım, Akif Mehmed Bey, Raşid, Nahifi ve Nevres-i Kadim bu asırda münşeât yazan isimlerdir. Fakat münşeât türünün en başarılı örneğini bu yüzyılda Koca Ragıp Paşa vermiştir (Şentürk, Kartal 2009:

543). Münşeât yazma geleneği XIX. yüzyılın sonuna kadar varlığını sürdürür. Akif Paşa, Mehmet Sadık Rıfat Paşa, Mehmet Memduh Paşa ve Nevres bu yüzyılın münşeât yazarlarıdır (Coşkun 2006: 667).

Münşeâtları tertip eden münşiler münşeât içindeki mektupları konularına göre tasnif etmişlerdir.¹ Mesela Kınalızâde Ali Efendi, *Münşeât*’ında yer alan mektupları *tehniyetnâmeler*, *şefâatnâmeler* ile sipariş içeren mektuplar, *tahiyyetnâmeler*, *taziyetnâmeler* ve çeşitli maksatlarla yazılmış mektuplar olmak üzere beş ana başlık altında toplamıştır (Yalçinkaya 2017: 70).

Malkaralı Nev’î ve Hayatı

Asıl adı Yahya olup 940/1533-34 yılında Malkara’da doğdu. Şiirlerinde Nev’î mahlasını kullanmıştır. İlk eğitimi şair ve âlim bir zat olan babası Pîr Ali’den almıştır. 957/1550 yılında İstanbul’a giderek Karamani Ahizâde Ahmet Efendi ve Karamani Ahizâde Mehmed Efendi’den ders okumuştur. Bu dersler esnasında Hoca Sadettin, Baki, Üsküplü Valihi ve Cevri gibi ileride meşhur şairler arasında anılacak isimlerle tanışmış, onlarla arkadaşlık etmiştir. Hocası Ahizâde Mehmet Efendi’nin Edirne Beyazıt Medresesi’ne tayin edilmesiyle hocasıyla birlikte Edirne’ye gitmiş, aynı sene hocasının Süleymaniye Medresesi’ne atanmasıyla İstanbul’a dönmüş ve mülazım olmuştur. Ardından Gelibolu’da Balaban Paşa ve Mesih Paşa medreselerine müderris olarak vazifelendirilmiştir. Bu görevini müteakip İstanbul’da Şahkulu, Murad Paşa, Cafer Ağa, Mihrimah Sultan medreselerinde bu vazifesini sürdürmüştür. 1590 yılında Bağdat kadılığına atanmış fakat birtakım hassasiyetlerinden ötürü hiç istemediği bu göreve başlamadan III. Murad’ın emriyle padişahın oğulları Mustafa, Bayezid ve Abdullah’ın eğitimiyle görevlendirilmiştir. Şehzadelerin öldürüldüğü 1595 senesine kadar bu derslerine devam etmiştir. Bu görevinin ardından emekli olan Nev’î 24 Haziran 1599’da vefat etmiştir (Nev’îzâde Atâî 1268:418-424; Diriöz 1977: 83-85; Sefercioğlu 2007: 52).

Kaynaklarda, muhtelif ilim dallarındaki bilgisiyle parmakla gösterilen seçkin bir alim, fesahat, belagat ve beyanda rakipsiz bir söz ustası olarak bahsedilir (Kılıç 2018 :387; Sungurhan 2017:870). Dünya malına, mülküne, şöhretine asla ehemmiyet göstermemiş, elindeki avucunda nesi varsa daima fakir fukaraya dağıtmış bu sebeple vefat ettiğinde üzerinden cenaze masraflarını karşılayacak miktarda bir para çıkmamış ve cenaze masrafı padişah tarafından karşılanmıştır(Diriöz 1977: 86).

¹Mektupların konu bakımından ayrıntılı tasnifi için bkz.Halil İbrahim Haksever, **Eski Türk Edebiyatında Münşeâtlar ve Nergisî’nin Münşeâtı**, Doktora tezi, İnönüÜniv., Malatya 1995, s. 30-33.

Nev'î'nin Eserleri

Manzum eserleri:Türkçe Divanı, Hasb-i Hâl, Terceme-i Hadîs-i Erbaîn.

Mensur eserleri:Keşfü'l-hicâb min vechi'l-kitâb, Netâicü'l-fünûn ve mehâsinü'l-mütûn, Fezâilü'l-vüzerâ ve hasâilü'l-ümerâ,Sinan Paşa'ya Mektup, Risâle-i Şikâyet-i Rûzigâr. (Diriöz 1977: 86-91; Sefercioğlu 2007: 53-54).

Risâle-i Şikâyet-i Rûzigâr

Eser, *talepnâme*türünde edebî bir mektup olup Nev'î tarafından Cigalazâde² Sinan Paşa'ya³ (ö. 1606) hitaben yazılmıştır.Tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya nr. 2893'te kayıtlı *Fezâilü'l-vüzerâ ve hasâilü'l-ümera* adlı eserin sonunda 8b-10a varakları arasında yer almaktadır. Başlıkta kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Talik hatla 19 satır üzerine yazılmıştır.

Kaynaklarda Nev'î'nin azline dair herhangi bir bilgi mevcut değildir. Fakat mektupta geçen "*Hâliyen sâl-i sinnüm kurb-ı hamsîne fâyiz*" ifadesinden bu mektubu 1583-84 tarihi civarında yazmış olduğunu söyleyebiliriz. Zira şair 1572'de İstanbul'da Şahkulu, ardından Murad Paşa, Cafer Ağa ve bir yıl sonra da (1573) Mihrimah Sultan Medresesi'ne müderris olarak atanmıştır. Fakat burada kaç yıl görev yaptığı belli değildir. Bir sonraki görev yeri evlendiği tarihten (1585) iki yıl sonra Çınarlı

²Meserret Diriöz "Nev'î" isimli makalesinde müellifin eserlerinden bahsederken *Fezâ'ilü'l-vüzerâ ve hasâ'ilü'l-ümerâ*'nın Koca Sinan Paşa adına yazıldığını ifade etmiş ve *Risâle-i Şikâyet-i Rûzigâr*'ın da "Sa'âdetlü Paşa Hazretleri" hitabından Sinan Paşa'ya yazıldığı tahmininde bulunmuştur. Fakat Fatih Koyuncu "Nev'î'nin Siyâsetnâme Türündeki Eseri: Fezâ'ilü'l-Vüzerâ ve Hasâ'ilü'l-Ümerâ" başlıklı makalesinde bu eserin Koca Sinan Paşa'ya değil müellifin bizzat metinde belirttiği gibi Yusuf Sinan Paşa'ya yazıldığını belirtmiştir. Bk. Fatih Koyuncu, "Nev'î'nin Siyâsetnâme Türündeki Eseri: Fezâ'ilü'l-Vüzerâ ve Hasâ'ilü'l-Ümerâ", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 17, 2016, s. 219.

³Asıl adı Scipione'dir. Babası Visconte di Cicala adlı korsandı. 1560 senesinde Cerbe Savaşı'nda babasıyla birlikte Osmanlılar'a esir düştü. Esir olarak İstanbul'a getirildiklerinde babası hapsedildi kendisi saraya alındı. Enderun'da eğitim gördü. Müslüman olup Yusuf Sinan adını aldı. Şehzadelerin mücadelesi esnasında Şehzade Selim'in yanında yer aldı. Önce silahdâr ardından kapıcıbaşılığa getirildi. Mihrimâh Sultan'ın torunu ile evlenince ikbal kapıları ardına kadar açıldı. Yeniçeri ağalığı yaptı. Erzurum Beylerbeyliği'ne sonrasında kaptan-ı deryalığa atandı. Haçova Meydan Savaşı'nda etkin rol oynadı ve veziriazamlığa getirildi. Kırım Hanı Gazi Giray'ı, Eğri'ye davet edildiği halde gelmemesi ve savaş için az bir kuvvet göndermesi nedeniyle azlettirdi. Onun yerine Fetih Giray'ı atadı. Bu durum muhalifleri tarafından aleyhine kullanılarak veziriazamlıktan azledildi. Önce Şam Beylerbeyliği'ne ardından da tekrar kaptan-ı deryalığa atandı. Hazırlattığı donanma ile Akdeniz'e seferler düzenleyerek Avrupa ülkelerinde tedirginliğe neden oldu. 1604'te I. Ahmet tarafından İran üzerine sefere gönderildi. Urmiye gölü civarında bozguna uğrayınca az sayıdaki bir kuvvetle Van'a geri çekildi. Oradan da Diyarbekir'e geçti. Bir süre sonra 1606 Şubatının ilk günlerinde vefat etti. Mahmut H. Şakiroğlu, "Cigalazâde Sinan Paşa", TDVİA, C.7, İstanbul 1993, 525-526.

Medresesi olmuştur. Yani 1573-1587 tarihleri arasındaki süreçte nerede, hangi görevde bulunduğu noktasında net bir bilgi yoktur. (Nev'îzâde Atâî 1268:419; Diriöz 1977: 84; Sefercioğlu 2007: 52).

Mektubun Şekil, Üslup ve Muhteva Yönünden İncelenmesi

Eser ilk bakışta bir şikâyetnâme'yi andırmakla birlikte müellifin şikâyetlerinin ardından talebine yer vermesi nedeniyle *talepnâme* türü içinde değerlendirilmiştir. *Talepnâmeler* çoğunlukla bağış, maaş, başka bir görev, timar ve görüşme talebi konularında genel olarak talep sahipleri tarafından kaleme alınır. Talepte bulunulan kişi veya makam genellikle talep sahibinden rütbece daha üst konumda olmakla birlikte rütbece eşit konumdaki makam veya kişilere de yazılabilmektedir (Derdiyok 1994: 72).

Mektubun bölümleri *Mebânîyü'l-İnşâ*'da *Mekâtîb* başlığı altında verilen bilgilere göre *ibtidâ*, *tahallüs*, *talep* ve *intihâ* olmak üzere dört kısma ayrılmıştır (Süleyman Bey 1289: 213). Derdiyok, yapmış olduğu tasnifte bu temel bölümlere *elkâb*, *duâ* ve *imzâ* kısımlarını ilave etmiştir (Derdiyok 1994: 54). İncelemiş olduğumuz mektupta *ibtidâ*, *tahallüs*, *talep* ve *duâ* kısımları mevcuttur.

İbtidâ: Arapça'da "başlamak, birden meydana çıkmak" manasındaki *be-de-e* fiilinin iftiâl babındaki müştâkı olan *ibtidâ* "başlama, başlangıç" manalarına gelmektedir (Mutçalı 1995: 41). Terim anlamı ise beyan ve ifadenin güzelliğini yansıtan lafız veya manaların birinci cümlesi ve kelamın başlangıç kısmıdır (Süleyman Bey 1289: 213). *İbtidâ*, muhatabın okuyacağı ilk bölüm olması nedeniyle ayrı bir öneme sahiptir. Mektupların *ibtidâ* kısmında, mektubun içeriğine uygun Arapça, Farsça ve Türkçe şiirler yer alabilir. Bu şiirlerin bir kısmı müellifin kendisine ait olmakla birlikte başka şairlerin şiirlerinden alınmış beyitlere de yer verilmesi mümkündür. *İbtidâ* kısmı mektubun içeriğine göre değişiklik göstermektedir. Mesela tebrik maksadıyla yazılan *tehniyetnâmelerde* kendisine kutlama mektubu gönderilen şahsı övücü ve atandığı makamın önem ve değerini dile getiren ifadeler yer alırken taziye içerikli mektuplarda ise ölüm haberinden duyulan üzüntü, ölüm karşısında insanın çaresizliği, merhumun güzel hasletleri vb. hususlar çeşitli tasvirlerle anlatılır (Yalçinkaya 2017: 29). Nev'î eserinin *ibtidâ* kısmına ilki Türkçe diğeri Arapça olmak üzere iki beyitle başlar. Beyitlerin ardından sanatlı bir dille giriş kısmı yazılır. Bu bölümde zamânen şikâyet eder. *Gökten gelen kazânın insanın düşünce dünyasını daralttığını, takdir makamına giden yolda tedbîr habercisinin ayağının ağır aksak olduğunu* ifade eder. *Yalancı süslerle dolu bu meydana dünya adını vermişler ashında huzurun, mutluluğun olmadığı bu dünyayı huzur yurdu olarak tanımlamışlar* diyerek insanların dünyaya bakış açısını eleştirir. Yine devamında dünyanın güvenilecek bir yer olmadığını birkaç teşbihle izaha çalışır. *Dünyaya itimat etmek rüzgarı kapıcı kılıp örümcek ağına dayanmaya benzer ki maalesef ters yönden esen bir rüzgar adeta bir devekuşu gibi içinde bulunduğun durumu*

bir vesileyle uygunsuz bir hale döndürebilir. İşte o zaman neşe ve sevinç uçan bir kuş ve hızla giden ok misali çabucak geçiverir. Görüldüğü üzere müellif önce yaşanan olumsuz hallere dair genel bir çerçeve çizer ve bu genel çerçevenin ardından kendi durumunu anlatmaya başlar. Artık yaşım elliye vardı, gençliğimin baharı kırk yaşın ihtiyarlık sınırını geçti. Fakat ümit çiçeklerim henüz yeni açmış ve muradımın meyvesi hala yetişmemiştir. Fakirlik yüzünden serçe gibi elalemin hanesinde yuvalanırım ve yarasa gibi uykulu bahtım ile kavuşma günü uyur ayrılık gecesinde uyanırım. Ne ahımdan başka bir dostum var ne de sararmış yüzüm ile gözyaşlarımdan başka param pulum var diyerek içinde bulunduğu durumu ve yaşamındaki sıkıntıları anlatır. Fakat bütün bu olumsuzluklara rağmen ümidini yitirmez. *Allah’a hamd olsun ki bu ümit teranesiyle musibetlerin sebepleri uzaklaşmakta huzur ise yakında yaklaşmakta namesiyle kendimi avuturum* sözleriyle teselli bulunduğunu ifade eder ve bir hikaye anlatır. Hikaye şöyledir: Münafıklardan bir grup fakirliğinden ötürü Hz. Peygamber (sas)’i hakir görürler ve kendilerinin zenginliği ile övünürler. Peygamber (sas) bu duruma üzüldürken Cebrail yanına gelerek: “*Demek ki zorlukla beraber bir kolaylık vardır. Evet, doğrusu her güçlüğün yanında bir kolaylık var*” ayetini Allah’ın emriyle indirir. Bunun üzerine Hazreti Peygamber *Müjdeler olsun! Size kolaylık geldi; artık bir zorluk iki kolaylığa asla gâlip gelemez!* hadis-i şeriflerini buyururlar.

Tahallüs: Arapça’da “saf/arı/katıksız/halis olmak, (birine) ait olmak, (birinin) olmak, varmak, ulaşmak, gelmek, kurtulmak, canını kurtarmak” manalarına gelen *ha-la-sa* fiilinin tefa’ul babında masdarı olan *tahallüs* “kurtulma, hür olma” manalarına gelmektedir (Mutçalı 1995: 241). Edebi terim olarak ise “bir mahlas kullanma” anlamı taşır (Şemseddin Sami 1317: 388). Mektuplarda ise *ibtidâ* bölümünden *talep* bölümüne geçişi ifade eden süslü söz ve etkileyici ibarelerin yer aldığı kısma *tahallüs* adı verilmiştir (Süleyman Bey 1289: 214). *Tahallüs*, *ibtidâ* ve *talep* bölümleri mektupların olmazsa olmaz birer unsurudur (Derdıyok 1994: 58). *İbtidâ* bölümüyle *talep* bölümü arasında kalan bu kısımda genellikle “aciz ü niyâz kılınmağdan sonra”, “Dest-büs-ı devlet-i me’nüs-ı huşûliyle müsta’id oldıktan sonra...”, “Hayy-i Lâ-yezâl ü Müheymin-i zi’l-celâle dest-i tazarru’ u mes’elet ü tahazzu’ ve meskenet-güşüde kılınmağdan sonra...” tarzında ifadelerin ardından “ma’rûz-ı dâ’î-i muhabbet-‘urûz oldur ki”, “ma’rûz-ı çâkeri oldur ki”, “ammâ ba’d ma’rûz-ı devlet-ı h’âhı oldur ki”, “ümîddür ki”, “Mercûdur ki” gibi ibarelerle muhataba iletilecek talebe yer verilir (Yalçinkaya 2017: 30).

Nev’î’nin mektubunda *Pes min-ba’d me’müldür ki* cümlesi mektubun *tahallüs* kısmını oluşturmaktadır. Bu kısmın ardından mektubun kaleme alınma gerekçesi olan talep kısmına sıra gelir.

Talep: Arapçada “aramak, rica etmek, istemek, elde etmeyi istemek” manalarına gelen *ta-le-be* fiilinin mastarıdır (Mutçalı 1995: 524). Mektupta (muhatapı) usandırmadan uygun bir şekilde talebin dile getirildiği kısımdır (Süleyman Bey 1289: 215). *Himmet-i şâhib-i devlet ile ‘usret-i ‘azl müyesser buyrıla ve tevcîh-i manşib ile çâr-küşe-i kanâ‘at ü ‘uzletde mübeşşer kılinup penc-nevbet-i Muhammedîyi ikâmet ile şâh-ı şeş-cihet ü sultân-ı heft-kışver olavuz* sözleriyle müellif talebini dile getirir. Sâhib-i devletin yani sadrazamın lütuf ve yardımıyla azil sorununun giderilmesini ve kendisine bir mansıbın tevcih edilmesini talep eder.

Duâ: Arapçada “çağrılmak, (bir şey ile) isimlendirilmek, (Allah’a) dua etmek, niyazda bulunmak, yalvarmak; (birine) hayır dua etmek; dilemek” manasına gelen *da-‘i-ye* fiilinin mastarıdır (Mutçalı 1995: 269). Mektuplarda muhataba dua edilen bölümün adıdır. Müellif bu bölümde *ve sâ‘âdetlü paşa hazretinün şehd-i du‘â-yı devleti dilümüzde mükerrer ola ki hemîşe hümâ-yı evc-i murâdât pençe-i şâhbâz-ı himmetlerine ‘inâyet-i İlâhî ile musahhar kılına. Âmîn.* sözleriyle mektubun muhatapı (Yusuf Sinan) Paşa’ya hayır duada bulunarak mektubunu noktalar.

Mektup, Arapça ve Farsça kelime, ibare ve tamlamaların ağırlıkta olduğu sanatlı bir dille kaleme alınmıştır. Klasik dönem mensur metinlerin olmazsa olmaz bir unsuru olan seciye sıkça başvurulmuştur.

*Dirîgâ kazâ-yı âsmâniye fezâ-yı endîşe-i insânî **teng** ve râh-ı câygâh-ı taqdirde pâ-yı peyk-i tedbîr süst ü **leng***

*Hayfâ ki sürür-i dehr-i ehl-i hünenderün-ı şîşede bād-ı **demîde** ve dām-ı şikârîde mürğ-i **remîde**
‘ömr didükleri bād-ı kafes gibi **gürîhte** vü âb-ı gîrbâl gibi **rihte***

Ĥâliyen sâl-i sinnüm kurb-ı Ĥamsîne fâyiz ve bahâr-ı şebâbum şeyb-i erba‘înden mütecâviz

Tasvir ve teşbihlerle metni süslemiştir:

Dünyâya i‘timâd perdedârını bād kıilup vü perde-i ‘ankebûta istinâd itmege beñzer. Ĥasretâ rûzgâr-ı müteĤâlîfî ‘l-âsarûñ şütür-mürğvâr evzâ‘ı bir vech ile nâ-hemvârdur ki tarab u neşâti mürğ-i Ĥâyir ü tîr-i per-tâb gibi pür-şitâb ü tîz-güzârdur.

Faqr ucından ‘uşfûr gibi ġayriler Ĥânesinde yuvalanurın ve Ĥuffâş-şifat baĤt-ı Ĥâb-âlûd ile rûz-ı vuşlatda uyur şeb-i fûrkatde uyanurın.

‘Ankebûtâr künc-i ferâgatde pûd u târ-ı efkâr ile eglenüp ve evtâr-ı sâz u eş‘âr vü kânûn-i Ĥüküm ü esrâr ile diñlenürin vü ġâhî sûsen gibi deh-zebân iken şamût vü nergis-şifat şâhib-i nazar iken bâziçe-i rûzigâr ile müteĤayyir ü mebhût.

Biri Türkçe diğeri Arapça olmak üzere mektubuna iki beyitle başlayan müellif,zaman zaman konunun akışına uygun düşen şiir parçalarına yer vermiştir:

Ammâ bi-ḥamdillâhi Te'âlâ bu ümîdüñ terânesi ile nâhîd-i ṭab' umı eglerin ki

*Ve esbâbu 'ş-şedâyidi lev tenâhet
Fe-maḫrûnun bihâ ferecun ḫarîb*

*Ne âhdan özge yâr-ı hevâdâr ne rûy-ı zerd ü sîm-i eşkden ğayrı dirhem ü dînâr. **Beyt***

*Zebân kucâst ki şerḫ-i belâ-yı men gûyed
Meger belâ be-zebân âyed ü suḫan gûyed*

Müellif mektubunun sonuna doğru Hz. Peygamber (sas) ile münafıklar arasında geçen bir hadiseye yer verir. Bu hadise üzerine inen ayet ve hadisleri örnek göstererek her zorluktan sonra bir kolaylığın söz konusu olduğu noktası üzerinde durur. Hikaye ile hem anlatıma akıcılık kazandırmış hem de kendi durumunu destekleyen bir hikaye ile muhatabını etkilemeyi amaçlamıştır.

Sonuç

Klasik dönem mektupları yazılış amaçlarına göre *tehniyetnâme*, *şefâatnâme*, *tahiyyatnâme*, *taziyetnâme* gibi başlıklar altında ele alınmıştır. Muhatabına bir talebini iletme amacıyla kaleme alınan mektuplara *talepnâme* adı verilmiştir. Nev'î'nin *Risâle-i Şikâyet-i Rûzigâr* adlı *talepnâmesi* bu türün önemli bir örneğidir. Mektupların temel rükünlerinden olan *ibtidâ*, *tahallüs*, *talep* ve *duâ* kısımlarının yer aldığı bu *talepnâmede* Nev'î, samimi bir dille yaşadığı sıkıntıları anlatmış ve kendisine bir mansip tevcih edilmesiyle bu sorununun çözümünü talep etmiştir. Müellif, sanatlı bir dil kullandığı mektubunu yer yer tasvirlerle süslemiş meramını etkileyici bir biçimde muhatabına anlatmaya gayret etmiştir. Padişah başta olmak üzere hemen hemen bütün devlet kademesindeki devlet adamlarının ve dönemin ileri gelenlerinin şiir ve edebiyata düşkünlüğü, sanata olan ilgi ve teşvikleri dikkate alındığında Nev'î'nin şikâyet ve taleplerini edebî bir mektupla dile getirme tercihi kuşkusuz daha iyi anlaşılacaktır.

Metin

RİSÂLE-İ ŞİKÂYET-İ RÛZİGÂR VE İŞÂBET-İ ĞUBÂR-I ÇARĖ-I ĞADDÂR Lİ- MUĞHARRİRİ'L-ĖAĖİR

(fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün)

Olmadı devlet müsâ' id kıldı istiğnâ murâd
Rûzgâr el virmedi Ėaldum ayakda nâ-murâd

Li-münşîhi⁴ Ve Ėizbu'l-fazli leyse lehum naşîrun
YuzâĖhimuhum⁵ şağîrun ev kebîrun⁶

Dirîğâ Ėazâ-yı âsmâniye fezâ-yı endîşe-i insânî teng ve râh-ı câyĖâh-ı tağdîrde pâ-yı peyk-i tedbîr
süst ü leng 'arşagâh-ı zeğhârifeye sâhat-ı serây-ı dünyâ diyü ad Ėomışlar ve muğill-i serâğ-ı ebedîyi
mağhall-i râhat-âbâd oğumışlar. Dünyâyâ i' timâd perdedârını bâd Ėılup vü perde-i ' ankebûta istinâd
itmeğe beñzer. Ėasretâ rûzgâr-ı müteğâlîfü'l-âşâruñ şütür-mürĖvâr evzâ'ı birvech ile nâ-
hemvârdurki Ėarabu neşâtı mürĖ-i Ėâyir ü tîr-i per-tâb gibi pür-şitâb ü tîz-Ėüzârdur vü ribâğ-ı ĖâĖır-ı
erbâb-ı dilde endûh-ı kûh-Ėarârınıñ bu' d-i iğâmetiğattâ yelice 'l-cemelu fî-semmi' l-ĖıyâĖdur.⁷Şi' r

Ve eyyâmu's-surûri⁸ tağîru Ėayran⁹

Ve yevmu'l-hemmi mağşûşu'l-cenâĖ¹⁰

Ėayfâ ki sürûr-i dehr-i ehl-i hünerderûn-ı şîşede bâd-ı demîde ve dâm-ı şikârîde mürĖ-i remîde
âsâyîş-i dil-i ' ârif mânend-i berĖ-ı ĖâĖıf endûh u miğen ĖuĖb-ı âsmân gibi şâbit(ü) vâğıf ' ömr
didükleri bâd-ı Ėafes gibi ĖürîĖte vü âb-ı Ėırbâl gibi rîğte. Şi' r

(mef' ulü fâ' ilâtü mefâ' ilü fâ' ilün)

Ėüyend şabr kün ki tu-râ şabr ber-dihed
Ârî dihed velî ki be-Ėûn-ı ciĖer¹¹ dihed¹²

Li-münşîhi *(mef' ulü fâ' ilâtü mefâ' ilü fâ' ilün)*

⁴Şiir Arap şairi el-Âsımî'ye aittir.

⁵YuzâĖhimuhüm: Yelûzu (Şiirin orijinalinde)

⁶Erdemli insanların yanında kimse olmazBüyük küçük (herkes) onları dışlar.

⁷Urgan iğne deliğinden Ėeçinceye kadar. Araf/40

⁸Şiirin doğrusu“Ve eyyâmu'l-hümûmi muğaşşâşâtun/ Ve eyyâmu's-surûri tağîru Ėayran” şeklindedir.

⁹Abbasi dönemi şairlerinden Ebu Bekir el-Hâlidî (ö.990 m.)'ye ait kasidenin ikinci beytidir.

¹⁰Mutlu Ėünler uçup giderKederli Ėün ise kanatları kırılmıştır

¹¹be-Ėûn-ı ciğer: be-' ömr-i diğer (şiirin orijinalinde)

¹²Diyorlar ki sabret sabır sana meyvesini verir Evet verir amma ciğer kanıyla verir Dağığı-yi Tüsü.

‘Omrem gûzeştü qâr-ı şabûrî tamâm şüd
Kâmem meger zamâne be-‘omr-i dîger dihed¹³

‘Arabî (9a)Ve kâlû ye‘ûdu’l-mâ’u fi’n-nehri¹⁴ ba‘ demâ
‘ Afat¹⁵ minhu âşâru¹⁶ ve ceffet meşâri‘ uh
Ve kıltu¹⁷ ilâ-en yerci‘ a’l-mâ’u şâniyen¹⁸
Ve belle¹⁹ sevâkiyye²⁰ temûtu dafâdi‘ uh²¹

Hâliyen sâl-i sinnüm kırb-ı hamsîne fâyiz ve bahâr-ı şebâbum şeyb-i erba‘înden mütecâviz olmışdır. Henüz ezhâr-ı ümîd nev-demîde vü şemere-i murâd nâ-resîde. Faqr ucundan ‘uşfûr gibi gayriler hânesinde yuvalanurın ve huffâş-şifat baht-ı h’âb-âlûd ile rûz-i vuşlatda uyur şeb-i fûrkatde uyanurın. Ne âhdan özge yâr-ı hevâdâr ne rûy-ı zerd ü sîm-i eşkden gayrı dirhem ü dînâr.

Beyt

(*mefâ‘ ilûn fe‘ ilâtün mefâ‘ ilûn fa‘ lûn*)
Zebân kucâst ki şerh-i belâ-yı men güyed
Meger belâ be-zebân âyed ü suhan güyed²²

‘Ankebûtvar künc-i ferâgatde pûd u târ-ı efkâr ile eglenüp ve evtâr-ı sâz u eş‘âr vü kınûn-i hükm ü esrâr ile diñlenürin vü gâhî süsen gibi deh-zebân iken şamût vü nergis-şifat şâhib-nazar iken bâziçe-i rûzigâr ile mütehayyir ü mebhût.

¹³Ömrüm geldi geçti sabra tahammülüm kalmadı Zamaneden muradım başka bir ömre kaldı

¹⁴fi’n-nehri: li’n-nehri (şiirin orijinalinde)

¹⁵afat: hâlet(şiirin orijinalinde)

¹⁶âşârun: âbârun(şiirin orijinalinde)

¹⁷kıltu: kılnâ(şiirin orijinalinde)

¹⁸şâniyen: ‘â’iden(şiirin orijinalinde)

¹⁹belle: yunibte(şiirin orijinalinde)

²⁰sevâkiyye: şaţţâhu(şiirin orijinalinde)

²¹Dediler ki kurumuş kuyular ve ırmaklar olduktan sonra su nehre geri döner. Ben dedim ki su akıp sulayıcı islanıncaya kadar nehrin kurbağaları ölür. Zâfir el-Haddâd (ö. 1134)

²²Benim (başıma gelen) belayı anlatabilecek dil nerede? Meğer bela dile gelmiş söz söylüyor

Li-münşihî'l-ḥakîr

Fe-erba' atun tuẓhirne esrâre ḥâletî
Ve tuġnînî min-şerḥihâ ve beyân
Şu' üdu zefîrî ve'nḥidâru medâma'î
Ve şafratu levnî ve iḥrâku cenâni²³

Serv-kirdâr-ı âzâde-fiṭrat iken bād-peymâ-yı ḥass u ḥâr vüşîrâc(e)-şıfat şâf-tıynet iken keder-i devr ile giriftâr ḥâşılum gülşen-i emâniden ḥâr vü şarâb-ı zindegâniden ḥumâr. **Rubâ'î**

Ne-revem ki be-dest-i ğam merâ bâḥteend

(9b) Yâ çeng ki behr-i zedenem sâḥteend
Nî nî ğalaṭam kaṭre-i eşkem ki merâ
Ez-dîde-i düst u düşmen endâḥteend²⁴

Ammâ *bi-ḥamdillâhi Te'âlâ*²⁵ bu ümîdüñ terânesi ile nâḥîd-i ṭab' umî eglerin ki

Ve esbâbu's-şedâyidi²⁶ lev tonâḥet²⁷
Fe-maḥrûnun²⁸ olma ferâccun karlı

Hikâyet meşşâtagân-ı arâyis-i tezy(î)l ü şarrâfan-ı cevâhir-i nefâyis-i te'vîl rivâyet iderler ki çün zümre-i münâfiḳîn Seyyidü'l-Mürselîn'e 'illet-i kılllet-i mâl-i dünyâ ile ḥakâret nazârın idüp ve kendüleri sebep-i keşret-i ğinâyile müfâḥaret iderler idi. Ḥâzret-i Resûl *şallallâhu 'aleyhi ve sellem*²⁹ bu ma' nâdan melûl ve dest-i tefekkürî kayd-ı taḥayyür ile maġlûl idi. Nâġâḥ ṭûṭî-i riyâz-ı ḳuds Cibril 'aleyhi's-selâm ol Pâdişâḥ-ı ğaniyy ü faḳîr Ḥâzret-i Rabb-i Celîl fermâni ile nüzûl idüp şekker-i mükerrir *fe-inne ma'a'l-'usri yusrâ inne ma'a'l-'usri yusrâ*³⁰ ile dehân-ı sulṭân-ı dîn şîrin ü ter kılınduġda Ḥâzret buyurdılar ki *ebşerü kad câ'ekumi'l-yusru len-yaġlibe 'usrun yusreyn*³¹ el-ḥadîş ve buyurdılar ki *lev kâne'l-'usru fî-cuḥrin li-talebihî'l-yusru ḥattâ yedḥule 'aleyhi*³² el-ḥadîş. Ammâ

²³Dört şey benim gizli halimi ortaya çıkartır Durumumu beyan edip açıklamama muhtaç bırakmaz Derin iç çekişlerim, akan göz pınarlarım Sarı rengim ve yüreğimin yangısı

²⁴Beni gam elinde yenik düşürdüler gidemem Yahut çalmak için saz eylediler Hayır hayır yanlış (söyledim) gözyaşıyım Dostun düşmanın gözünden beni düşürdüler

²⁵Yüce Allah'a şükürler olsun.

²⁶Ve esbâbu's-şedâyidi: Ve kullu'l-ḥadîşât (şîirin orijinalinde)

²⁷Fe-maḥrûnun: fe-mevşûlun (şîirin orijinalinde)

²⁸Türlü belalar peşi sıra gelse de gamın bertaraf olması pek yakındır Hz. Ali

²⁹Salât ü selâm onun üzerine olsun.

³⁰Demek ki zorlukla beraber bir kolaylık vardır. Evet, doğrusu her güçlüğün yanında bir kolaylık var. İnşirah/5-6

³¹Müjdeler olsun! Size kolaylık geldi; artık bir zorluk iki kolaylığa asla gâlip gelemmez! Hadis-i şerif.

³²Zorluk, bir inde olsa bile (zorluk) oradan çıkıncaya kadar kolaylık talebini (sürdürür). Hadis-i şerif.

‘usr vâhid olup *yusr* işneyn olduğım müfessirin böyle beyân itdiler ki ‘usr bu maħalde mu‘ arref-i bi’l-lâm i‘ âde olunmuşdur. Pes ‘ayn-ı evveldür. Ammâ *yusr* münekker i‘ âde olunmuşdur. Ol ecilden mükerrerdür. Pes hükmi-âyet-i muħkem delâlet itdi ki her şu‘ûbet ki ibn-i Âdem mübtelâ olur anuñ eż‘âfi elţâf-ı ilâhî recâ itmek gerek ki *lâ³³ tey’esû (10a) min-ravħi’llâhî³⁴* va‘d-i bî-iştibâhdur. Câyizdür ki nâgâh gül ħardan bedîdâr ve şakâyık sengden âşikâr olduğđ gibi kişinüñ nîşi nûşa mütebeddil ve zilleti lezzete müteħavvil ola. Pes min-ba‘d me‘mûldür ki himmet-i şâhib-i devlet ile ‘usret-i ‘azl müyesser buyrıla ve tevcih-i manşib ile çâr-küşe-i kanâ‘at ü ‘uzletde mübeşşer kılnup penc-nevbet-i Muhammedîyi ikâmet ile şâh-ı şeş-cihet ü sulţân-ı heft-kişver olavuz.

Beyt

Rağıtu mine’d-dunyâ bi-kütin ve şemletin
Ve şerbeti mâ’in kûzuhâ mütekessir³⁵

Ve sâ‘âdetlü paşa ħazretinüñ şehd-i du‘â-yı devleti dilümüzde mükerrer ola ki hemîşe hüma-yı evc-i murâdât pençe-i şâhbâz-ı himmetlerine ‘inâyet-i İlâhî ile musahħar kılna. Âmîn.

Min-Münşe’ati’l-Ĥaķır

Nev‘î

Kaynakça

Açıkgöz, Namık (2004). “Nesir (Orta Klasik Dönem)”. *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*. C.5. Ankara: AKM Yayınları. 419.

Bozkurt, Nebi (2004). “Mektup”. *İslam Ansiklopedisi*. C.29. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 13.

³³lâ:ve lâ (ayette doğru şekli)

³⁴Allah’ın vereceği ferahlıktan umut kesmeyin. Yusuf/87

³⁵Dünyanın aزیđına, geğici eğlencelerine ve kırık maşrabasından bir yudum suyuna doydum.

- Coşkun, Menderes (2006). “Estetik Nesir”. *Türk Edebiyatı Tarihi*.C.2. İstanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.667.
- Derdiyok, İ. Çetin (1994). XV. Yüzyıl Şâirlerinden Mesîhî'nin Gül-i Sad-Berg'i. Doktora Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Diriöz, Meserret (1977). “Nev'î”. *Türk Dili*. 7: 83-85.
- Durmuş, İsmail (2004). “Mektup-Arap Edebiyatı”. *İslam Ansiklopedisi*. C. 29. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.14
- El-Fahûrî, Hanna (1985). *el-Mu'cez fi'l-Edebi'l-Arabîyyi ve Târihuhu*. C. 1. Beyrut: Darü'l-Ceyl.403-404
- Haksever, Halil İbrahim(1995). Eski Türk Edebiyatında Münşeâtlar ve Nergisi'nin Münşeâtı. Doktora Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi.
- İsen, Mustafa (2004). “Nesir (Erken Dönem)”. *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*. C.5. Ankara: AKM Yay. 213, 341.
- Kılıç, Filiz (hızl.) (2018). *Âşık Çelebi Meşâ'irü's-Şu'arâ*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/59036,asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0> [erişim tarihi: 25.06.2019].
- Korkmaz, Zeynep (1990). *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*. Ankara: YÖK Yayınları.
- Koyuncu, Fatih (2016). “Nev'î'nin Siyâsetnâme Türündeki Eseri: Fezâ'ilü'l-Vüzerâ ve Hasâ'ilü'l-Ümerâ”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. 17: 219.
- Kurtuluş, Rıza(2004). “Mektup-Fars Edebiyatı”. *İslam Ansiklopedisi*. C.29. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 16.
- Muççalı, Serdar (1995). *Arapça Türkçe Sözlük*. İstanbul: Dağarcık Yayınları.

- Nev'îzâde Atâî. (1268). *Zeyl-i Şekâik*. İstanbul.
- Par, Arif Hikmet (1970). *Planlı Yazma Sanatı*. İstanbul: Serhat Yayınları.
- Sefercioğlu, Nejat (2007). “Nev'î”. *İslam Ansiklopedisi*. C. 33. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 52-54.
- Sungurhan, Aysun (hızl.) (2017). *Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiretü'ş-Şu'arâ*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55834,kinalizade-hasan-celebipdf.pdf?0> [erişim tarihi: 25.06.2019].
- Süleyman Bey. (1289). *Mebâniü'l-İnşâ*. C. 1. İstanbul: Mekteb-i Fünûn-u Harbiye-i Hazret-i Şâhâne Matbaası. 213-215.
- Şakiroğlu, Mahmut H. (1993). “Cigalazâde Sinan Paşa”. *İslam Ansiklopedisi*. C.7. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 525-526.
- Şemseddin Sami (1317). *Kamus-ı Türki*. C. 1-2. Dersâdet: İkdâm Matbaası. 388
- Şentürk Ahmet Atilla, Kartal Ahmet (2014). *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Uzun, Mustafa (2006). “Münşeat”. *İslam Ansiklopedisi*. C. 32. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 18.
- Yalçinkaya, Mehmet Akif (2017). *Kınalızâde Ali Efendi Münşeat*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.